

קרוב עמק אילון' – המורד' – Fabio

סיום העפלה – מאי 1948

מאת יהודה בן-צור

ספינת משא, מונעת באמצעות מנוע-דיזל, שהפיק מהירות של כ- 7-8 קשרים + מפרשי עזר ל"מצב חירום". דגל וצוות איטלקיים. הותקנה באיטליה לקליטת כ- 700 מעפילים. כינויה המנהלתי – 'המורד' (לימים צורפה בשם זה לצי הסוחר הישראלי). במהלך החודשים מאי-ספטמבר 1948, ביצעה בשרות 'המוסד לעליה ב' שלוש הפלגות, הראשונה: **עליה ב'- ההעפלה, במאי 1948** (שתי האחרות: עליית גח"ל. ראה באתר, גל המשנה 'מהעפלה לעליה').

הספינה הוכנה באיטליה. צוות המלווים כלל את ימאי הפלי"ם, דוד שטרן ובניץ סטולפר, 'הגדעונות' רות חייקין-עופר וגלעד גולדין-לוי, החובשת. למחרת הכרזת העצמאות, הגיעה למפרץ בנדול, צרפת. בעת העלאת המעפילים, הצטרף המלווה, וילי רוסטוקר, מתנדב מקנדה¹.

705 המעפילים, מרביתם בגיל גיוס, הוכנו בעשרת הימים שלפני ההפלגה בשני מחנות בדרום-צרפת. מפקדי המחנה הגדול, שכלל מעל ל-500 בני נוער בעיקר מצ'כיה והונגריה², היו וילי רוסטוקר ואנכי, יהודה בן-צור. המחנה השני, כלל כ- 250 בני נוער מצפון-אפריקה.

להלן קטעים נבחרים מ'יומן' הספינה³, המורכב מהעתקי המברקים המתייחסים לתקופה מה- 19.5.48 – לאחר העלאת המעפילים בצרפת – עד ה-30.5.48, לאחר הורדתם בחוף קיסריה:

19.5.48	20.5.48	20.40	מברק מס' 32
			ל 'ארנון' ['המוסד' בארץ] מ'סידיני' [מרסיי]:
			"הבוקר יצא המורד עם 700 איש [מחוף בנדול]. פרטי האנשים נודיעכם. פרטי הכלי [תקבלו] מ'ליאונרד' [איטליה]".

20.5.48	22.5.48	22.45	מברק מס' 296
---------	---------	-------	--------------

ל-'ארנון' מ'הבירה' [רומא]:

"פרטי המורד: 400 טון. שמו פביאן [Fabio]. איטלקי... מפקד: דוד [שטרן]; מלווה: בן-ציון [סטולפר]; גדעונות: רות [עופר-חייקין]; 7 'ליאונרדים' [אנשי צוות איטלקים]. בני עץ. 2 תרנים. גשר בירכתיים; צבע אפור; אורכו 37, רוחבו 8.5 עומק בירכתיים 3.5 מטר. 20 טון מים. 22 טון דלק. תצרוכת יומית 1,400 ק"ג. מזון ל- 16 יום. 2 סירות עץ המכילות 16 איש. כבל פלדה 300 מטר, 2 רפסודות הצלה ל- 20 איש. צוידו בנשק... [להגנה עצמית]".

הערה: בעת מינויו של שאול אביגור כמרכז הרכש באירופה, הורה לו ב-ג: "אל תערבב ציוד [נשק] ואנשים". החלטה זו, שכוחה היה יפה בתקופת המנדט הבריטי, נתקיימה גם לאחר הכרזת העצמאות, למעט לגבי נשק קל שסופק למלווי האוניות להגנה עצמית.

¹ . וילי הגיע לראשונה ב'חיים ארלזורוב' והיה מלווה ע"ג 'קוממיות' ('פאן-יורק'). בניץ סטולפר ירד מהספינה במימי איטליה, בדרכה ארצה.

² . ביניהם, משה זנבר, לימים נגיד 'בנק ישראל' (בתקופת עבודתי בבנק. י. ב-צ.).

³ . תיק 'המורד', ארכיון 'ההגנה', את"ה, חט' 14 תיק 559.

21.5.48	25.5.48	11.30	מברק מס' 38 <u>ל'ארנון מ'סידני</u> "ב'מורד': 470 גברים 181 נשים, 54 ילדים [עד גיל 17]." <u>לפי התנועות</u> : מפא"י 51, השומה"צ 162, דרור 141, הנוער הציוני 42, פועלי ציון שמאל 4, פועלי ציון צ.ס. 8, נוח"ם 6, אחוד... ובית"ר 39, מזרחי 45, גורדוניה 14, מכבי הצעיר 4, פחח [?] 3, אגודה 1, אחדות עבודה 26. ⁴ [סה"כ 705 מעפילים]." ב- 26.5.48 דווח מויש'לה צ'רבינסקי-כרמיל, מזכיר 'המוסד לעליה ב' בת"א, לבן-גוריון: "פביאן – בדרך לארץ עם 700 עולים... מצרפת".
27.5.48		12.40	מברק מס' <u>ל'ארנון מ'המורד'</u> "איך אוכל להתקשר מחוץ לשעות הקשר במקרה של צורך בעזרה? מבקש הוראות להגנת הכלי, הנשק שברשותנו: 4 מקלעים 2,500 כדורים, 9 סטנים 800 כדורים, 1 רובה 150 כדורים". אל: משה צ'רבינסקי <u>מאת חיל הים</u> [27.5.48 ?] מאי 1948 <u>הנידון: 'המורד'</u> בקשר לידיעות שקבלנו מכם בעניין 'המורד' אבקשך לשלוח לי את הפרטים הבאים: 1. מה מהירות הכלי. 2. מה טיב הנשק. כמו כן אבקשך להעביר לי את הדואר שנתקבל עד עכשיו מהכלי ומעכשיו להעביר אלי כל קשר כדי שאוכל לעקוב אחרי התקדמות הספינה. סמק [ינאי], קצין המבצעים.
27.5.48		12.40	<u>ל'ארנון מ'המורד'</u> "נא לשלוח הודעות על המצב. האנשים דורשים חדשות". "קבעו זמני הקשרים 3 פעמים ביום: 0830, 1230, 2030 שעון הארץ". דחוף 27.5.48 20.40 <u>ל'מורד' מ'ארנון'</u> "מתי מקווים להגיע?" 28.5.48 09.00 <u>ל'ארנון מ'המורד'</u> "דורש מיד תשובה. מה הוראותיכם? איני מוכן בלעדיהן להיות אחראי על חיי אנשים".
28.5.48		10.40	<u>ל'מורד מ'חיל הים</u> א. "תיקח קורס ישר לחיפה. ב. בכל קשר תודיע ההגדרה. ג. תצא לקראתכם ספינה להבטחה. ד. על כל האנשים להימצא מתחת לספון. ה. תציב את המקלעים נגד התקפות מאויר. ו. במקרה של התקפה מהאוויר תניף דגל איטלקי, תתקדם בזיגזגים של 45 מעלות כל דקה. פתח אש מכל הנשק שלכם".
28.5.48		11.25	<u>ל'ארנון מ'המורד'</u> נגיע בלילה שבין יום שבת וראשון. מה יהיה שם הכלי?"

⁴ כמפקד מחנה הכנת המעפילים, שנמשך כ- 10 ימים, אני מעיד שלא ידעתי את ההרכב המפלגתי והוא גם לא עניין אותי. י. ב-צ.

הערה: תשובה לשאלה הנ"ל לא נתקבלה עד לאחר הורדת המעפילים בקיסריה. השם 'קרב עמק איילון' מופיע לראשונה במברק "למיכאל" [משה צ'רבינסקי-כרמיל] מ'חיים' [כינויו של מייק הררי, הממונה על הקשר באיטליה] מה- 9.7.48: "המורד Fabio 'קרב עמק איילון' ב'!" [המברק נשלח בעת הפלגתה הבאה ביוני-יולי 48, בהיות הספינה בחיפה].

13.30

"בגלל חוסר כלי נביגציה בטוחים, נתקדם לצד [לעבר] קפריסין עד שנראה מגדלור של פפוס ומשם לפי הוראותיכם, תשובה מידית!".

18.00

"הודיעוני מתי תבוא הספינה [ספינת הלוי של חיל הים]".

19.00

ל'מורד' מ'ארנון'

"א. העבודה [ההורדה] בקיסריה.

ב. תודיע עוד הערב התוכל להגיע לקיסריה עד שעה 4 לפנות בוקר של יום ראשון. ג. כשנקבל תשובתך, נודיע מתי תצא [ספינת הלוי]".

29.5.55

01.55

ל- 'ארנון' מ- 'המורד'

"נוסעים בקורס לחיפה. נגיע בין 19.00 ל- GMT 21.00. הלחכות לחשיכה... והאם תוכלו לקבלנו יותר מוקדם? [ההורדה בקיסריה נקבעה בשל כמה סיבות: א. הצי הבריטי החזיק עדיין במובלעת בנמל חיפה, עד 30.6.48. ב. מעגן ת"א הופצץ ע"י מטוסים מצריים, החל מה- 15.5. ג. רוב המעפילים היו בגיל גיוס⁵]."

29.5.48

12.40 12.00

ל'מורד' מ'ארנון'

"1. הפריקה בקיסריה העברית [קבוץ שדות-ים]..."

3. תצא לקראתך אונית לוי. טיפוס אונית [שוברת] קרח [הכוונה ל"אונית הקרב", א-16 - אח"י "אילת", שהגיעה באוק' 47 כאונית מעפילים בשם "מדינת היהודים" ובמאי 48 הייתה הראשונה להנפת נס השירות הפעיל של חיל הים. בשני המקרים, המפקד היה ימאי הפל"ם, יוסיקה אלמוג]. צבע אפור, תורן גבוה בירכתיים. תכין את סירותיך לעבודה".

19.30

ל'ארנון' מ'המורד'

"רואים אותה [אונית הליווי, א-16] בכונן דרום, דרום מערב. היכול להיות שזו היא?"

21.30

[תהליך הזיהוי נמשך כשעתיים].
"אנו הולכים אחריהם. לא הצלחנו להתקשר אתם. הודיעו לנו אתם את פרטי העבודה [הורדת המעפילים]".

30.5.48

ל'ארנון' מ'המורד'

03.50

"הגענו, זרקנו עוגן [בחוף קבוץ שדות-ים].

04.30

מפרקים [מורידים], הולך קצת לאט, כי הספינה גבוהה.

06.20

כמעט גומרים".

30.5.48

09.15

מ'חופי' [דויד'קה נמרי, 'המוסד' בחיפה] "המורד יכול לבוא לחיפה".

13.50

ל'מורד' מ'ארנון'

"עליכם להיכנס לתוך הנמל, 'אלישע' [גרישא שינקמן, פעיל 'המוסד'] יחכה בכניסה, יסדר כניסתכם. הנשק והמכשיר [קשר] להכניס לסליק".

30.5.48

13.57

ל'ארנון' מ'המורד'

⁵ בנוסף לאמברגו על משלוחי נשק, נאסר להכניס לארץ גם חייבי גיוס. משקיפי או"ם הוצבו בנמלים לאכיפת האיסורים, שבהגדרה, פגעו בעיקר בצד היהודי, שנשען על הנתיב הימי.

"אנו בפתח הנמל . סוגרים [את הקשר]".

חליפת המברקים עם חיל הים מצביעה על מצוקת המלווים, שהתקרבו לחופי הארץ בעיצומה של פלישת צבאות ערב, ללא מידע על המתרחש וללא הוראות (ההוראה להפליג בזיגזגים לספינה במהירות של 7-8 קשרים, הינה בבחינת "לעג לרש").

בעת ההפלגה, בעיצומם של קרבות-לטרון, זכתה 'המורד' בשם המבצעי 'קרב עמק איילון'.
בנסיבות שנוצרו עם סיום המנדט והפסקת הסגר הימי ע"י הבריטים, לא נעשה "שימוש"
בשם זה.

ספינה זו, ה-66 במספר - האחרונה שהגיעה לאחר מלה"ע- סוגרת את רשימת אוניות
המעפילים, שפורסמה ע"י מוסיאון ההעפלה וחיל הים בחיפה, במשפט היסטורי:

"האוניה הראשונה לעליה חופשית למדינת ישראל"⁶

סגירת מעגל: מעפילי הספינה הראשונה, 'דלין' והאחרונה, 'קרב עמק איילון', הורדו בחוף
קיסריה, בסיס הפלי"ם.

'המורד' בהפלגתה השלישית בספטמבר 1948 עם עולי גח"ל ומח"ל.

צמד המלווים, יהודה-פרא' ווילי.

⁶ בחלק מהפרוספקטים שפורסמו ע"י מוסיאון ההעפלה וחיל הים, מצוין, בטעות, שארץ המוצא היתה איטליה וכי ההורדה בוצעה בת"א.